

Najlepši zvuk sveta: GLAS

Vesna je noćas imala veoma čudan san. Naime, sanjala je da je šetala gradom sa svojim sinom Aleksandrom, koji ju je, videvši u izlogu dućana mali crveni auto sa prikolicom, povukao za suknju i rekao: "Mama, možeš li mi, molim te, kupiti taj mali, lepi autić? Taj sa prikolicom?" "Kakav blesav san", pomisli Vesna koračajući prema Aleksandrovom krevetu, "pa Aleksandar ima tek četiri nedelje!" Nagnuta nad njim nasmešeno reče: "Je li, mače, ti bi autić, onaj mali crveni autić sa prikolicom? Da bi mogao mamu voziti, daleko, daleko?" U sledećem trenu osvesti je pitanje: "Opet ja razgovaram sa svojim detetom? Verovatno me on ništa ne razume! Jezik se uči mnogo kasnije!"

Naravno da Aleksandar još ništa ne zna o autićima, ali on razume najvažnije: približava mi se mama, odnosno približava mi se glas koji mi je poverljiv. Kada čujem taj glas, osećam se sigurnim i bivam sit. Bebe obožavaju melodije ljudskih glasova i veoma su rano sposobne da u mnoštvu glasova raspoznaju majčin i očev glas jer mogu da čuju i pre rođenja! U Vesninom petom mesecu trudnoće razvio se Aleksandrov sluh. Kao i sva deca ovoga sveta, tako je i Aleksandar mnogo zainteresovan za melodiju glasova čije nijanse već ume da raspozna: govori li mama sa mnom nežno i ljubazno ili je nervozna i ljutita? Sve što odrasli čuju, čuje i on, ali kao melodiju, zvučnu kulisu. Stoga je za bebe od velike važnosti da im se odrasli glasno obraćaju. To je i Vesni upalo u oči: kada Aleksandru peva pesmicu ili je samo tiho pevusi, on zaspe bolje nego kada mu navije mali časovnik.

Roditelji gugutaju također

Od Aleksandrovog rođenja Vesna se sve češće čudi samoj sebi kako s njim komunicira. U razgovoru sa Aleksandrom njen se glas neobično menja: postaje odjednom visok pa skoro i piskav, razvlači reči te se u govoru poigrava slogovima, koji često odgovaraju pojedinim rečima (ili pak ne) u materinjem jeziku, kao npr. *a-de, ba-ba-ba* ili *ja-ja-ja*. Također često ispusti rečenicu, kao: "mali mamini miš, šta ti je to na nosiću, mali bucalija!" Zar to nije blesavo? Nije! Bebe trebaju ne samo mnogo pažnje svojih roditelja već i ljubav koju iskazuju jezikom. Decu treba maziti rečima i milovati zvukovima.

Roditelji komuniciraju svakodnevno sa svojim bebama: pričaju im nežno, pritom ih golicaju i maze dok ne ispuste koji zvuk, oponašaju glasove bebe i odgovaraju na njih prevodeći ih na jezik: "ma ko je meni tako ljut, ma ko će meni sada plakati, jesi gladan?" Vesna sa užitkom prati Aleksandrove reakcije na njeno govorno milovanje: pomno fiksira njena usta, popraćeno malim glasovnim mrmljanjima i pri tom uzbuđeno mlatara ručicama. U biti je to već mali razgovor, pomisli ona: ja nešto kažem, on reaguje, na to ja opet nešto kažem ...i jednog dana će me uistinu pitati za mali crveni autić sa prikolicom!

Prve reči

Bebin prvi govor: Slogovi

Za nekoliko nedelja Aleksandar će početi gugutati i brbljati. To će biti njegove prve glasovne vežbe. Brbljanje počinje sa tri meseca te je nenamerno i refleksno. Ono je tek izraz dečjeg (ne)zadovoljstva, čime skreće pažnju na sebe i stvara kontakt sa roditeljima. Kod većine beba u 6. mesecu nakon rođenja gugutanje prelazi u izgovaranje slogova koji su povezani sa materinim jezikom: *ma-ma, pa-pa, ba-ba, ta-ta*. Tim slogovima deca će se zabavljati još nekoliko meseci; Aleksandar će također naći sve više takvih slogova te do svog prvog rođendana i prve reči ih menjati i njima eksperimentirati. Vesna se pita šta bi mogla da bude prva Aleksandrova izgovorena reč – te kada će je izgovoriti?

Prve reči su za decu velik korak u njihovom razvoju. Decu fascinira koliko moć imaju reči i koja snaga iz njih proizlazi! Kada kažem "nana", mama mi da bananu. Sa jednom jedinom rečju dete je izgovorilo zapravo celu rečenicu: "Mama, mogu li, molim te, da dobiti bananu?" Prve reči označavaju misli ili rečenice te ih zovemo "monoremi" (rečenica-reč). Naravno da mnoštvo dece prve reči ne reprodukuje precizno i često te reči imaju za njih druga značenja nego za odrasle: auto npr. može dugo detetu da označava i bager i motor i traktor. Glagol "voziti" može imati opšte značenje: "mi se vozimo", "ja želim da vozim" itd. Jelenina kćerka Danijela počela je da govori sa 15 meseci. Zvučalo je to ludo. Jelena i njen suprug Marko gotovo je nisu ništa razumeli, što ju nije obeshrabrilo da govori dalje – svejedno kako. U protivnom je njen brat bliznac Nikola nakon prvih reči ubacio pauzu, pomno slušao i tako u tišini naučio mnoštvo novih reči. Neka deca u određenom periodu uopšte ne govore. "Nikola razume mnogo, ali ne govori", znala je Jelena tada reći sve dok je njen mali sin nije iznenadio bujicom novih reči, koje je očitno za vreme "pauze" usvojio. Svejedno koji put Vaše dete odabere: odrasli im najbolje pomažu ukoliko ih blago prate na tom putu razumevanjem, pažnjom i govorom koji prati zbiivanja i opisuje stvari u najbližoj okolini ("pogledaj, ovo je šporet, na njemu se možeš opeći, pec!").

Brzaković ili Usporenko:

Deca se razvijaju različito

Vesnina radna kolegica Jelena ima blizance koji sada imaju tri godine. Po njima je Vesna videla kako se deca mogu različito razvijati. Mala Danijela, devojčica sa smešnim loknicama već je sa 9 meseci izgovorila svoju prvu reč. U protivnom je njen brat Nikola, veoma mirno dete sa blagim tamnosmeđim okicama, progovorio tek u drugoj godini! Jelena je zbog toga već posetila doktora jer se bila zabrinula, ali doktor ju je umirio rekavši joj da razvoj prve reči može da potraje. U razvoju deca moraju da savladaju osim govora još neke veštine (npr. hodanje), pa u razvoju govora tada malo pauziraju. Doktor, specijalista pedaudiologije, brižno je proverio Nikolin sluh – naime, uslov za normalan razvoj govora je dobar sluh.

Većina dece (80 % dečaka i 90 % devojčica) može sa godinom i pol osim "mama" i "tata" izgovoriti još tri reči. Kod Nikole je to trajalo nešto duže – zato je radost bila velika kada je izrekao svoju prvu reč – "Nela" - za svoju seku Danijelu!

Ispravan izgovor i tačno značenje pojedinih reči deca uče s vremenom. Kada dete kaže "auto", a pokazuje na motor, majka npr. može reći: "Da, to je baš lep, crven motor!". Majčina negacija kao npr. "Ne, to nije auto!" u ovom bi slučaju bila kontraproduktivna.

Od najranijeg detinjstva možemo detetu pevati pesnice, čitati bajke i nabralke poput: "Ovaj ide u lov, ovaj nosi pušku, ovaj jede krušku, ovaj kaže 'daj i meni!', ovaj kaže: 'ne dam tebi!'" i pritom treba dodirivati svaki detetov prstić po redu, blago ih milovati i masirati. Ili: "Mama kuva kašu za maloga Sašu..." i pritom treba kružiti po detetovom dlanu jer funkcija ruke ima veliko stimulatívno značenje za razvoj govora: kada razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora. Što su detetovi prstići aktivniji, to se bolje ostvaruje i njegov govorni, emocionalni i intelektualni razvoj. Zajedničko gledanje slikovnica ili fotoalbuma, postavljanje pitanja, prepričavanje viđenog je temelj gradnje jezičkog puta.

„Nana keva!“:

Od reči ka rečenicama

Deca do druge godine u pravilu barataju sa otprilike 50 reči. Od 15. do 26. meseca počinje nova faza koja je za decu iznimno interesantna jer u govoru počinju da povezuju značenje dviju reči u određeni smisao. „Tata nema“, reče Danijela pomislivši na to da je tata otišao raditi. Time je formirala prvu rečenicu. To je i doba kada dete pažljivo sluša ono što mu se govori, a na poznatu imenicu reaguje radnjom (češalj stavlja u kosu, šoljicu prinosi ustima). Izražava i vlastite želje upiranjem prsta u neki željeni objekt uz glasno „a“ ili „u“. Pojedine reči i ponavlja u „ehu“. Veseli se pesmicama i TV reklamama. Imenuje dva dela svoga tela te izražava sve želje jednom rečju. U toj dobi oslovljava sebe po imenu. Dosta često postavlja pitanje „šta je to“. Između druge i treće detetove godine dolazi do tzv. „govorne eksplozije“. Tada počinje vezati 3-5 reči u rečenicu („Nikola njam-njam banana“, „Beba nana kevu“) te kreirati nove reči („rupobuba“ za „pupak“). Reči postaju sve razumljivije jer glasove umeju da izgovaraju sve razgovetnije, iako su neki glasovi izuzetno teški za izgovor kao npr. s, z, c, š, ž, č, ć, đ, dž, d, r, lj i nj. Kod neke dece traje do obdanišnog doba savladavanje tih glasova – tako umesto „ribe“ čujemo „jibu“

Uprkos tome, roditelji im pokušavaju pažljivo i smireno odgovoriti na sva pitanja jer su svesni činjenice da je postavljanje pitanja i dobivanje odgovora za razvoj dečjeg mozga jednako važno kao i hrana za telo. Kada deca na svoja pitanja dobiju samo kratke, otrešite ili nikakve odgovore, jezično osvajanje sveta detetu neće pricinjavati užitak. Budu li u protivnom doživeli ljubazan pristup i čuju li odgovore koji im se približno čine logičnim, tada i shvataju: ispravno vladati jezikom ima smisla!

U Danijelinom i Nikolinom obdaništu ima mnogo dece čiji roditelji govore različite jezike. Vaspitačice nastoje da mališanima dočaraju lepotu jezika preko bajki, pesmica i govornih igrica na nemačkom jeziku, ne zaboravljajući pritom ulogu i važnost maternjeg jezika dece sa migracionom poleđinom.

Trogodišnjaci – faza pitanja i podpitanja

Od skora Danijela i Nikola idu u obdanište te od tamo donose mnoštvo novih reči kući kao npr. „jutarnji krug“ – sintagmu koju nisu čuli od svojih roditelja, a koja se koristi u obdaništu kao pojam koji označava druženje posle zajedničkog doručka, kada deca iznose svoje doživljaje. Nikola je pri tome povučeniiji od Danijele, koja naprosto ima veću potrebu za razgovorom i razmenom informacija. Pri tome oboje uče važno pravilo: moramo da saslušamo druge i govorimo jedan za drugim, a ne svi u glas. Obdanište potpomaže uveliko razvoj dečjeg govora. Igračkama kojih nema kod kuće, tetama koje znaju mnoštvo pesmica i nabrajalice, novim zadacima – deca modeliraju polako ali sigurno svoj svet – svojim očima, nogama, rukama i govorom. Danijela i Nikola počeli su da izluđuju roditelje pitanjima i potpitanjima: Šta je ovo?, Kako se to zove?, Kako ovo funkcioniše?, Zašto je to tako?

Koji jezik za moje dete?

Vesna pažljivo podiže Aleksandra iz njegovog krevetića i prebacuje ga preko ramena kako bi mogao videti šta se u sobi dešava. „Medenko, danas dobivamo posetu“, reče Vesna, iako Aleksandar to još ne može da razume. „Dolaze nam Elke i Patrick!“ Vesnina drugarica Elke je Nemica, a njen suprug Costa je Grk. Samo što su ušli u stan, počde Patrick prema Aleksandru, počne da ga razgleda i naposljetku da se igra njegovim malim ručicama. „Ma da, bebo, ma ko se to igra s tobom?“, reče Vesna na srpskom. Elke je pri tome upitno pogleda i reče: „Zašto s njim razgovaraš na srpskom? Zar ne bi mogla s njim razgovarati na nemačkom?“ „Naravno“, reče Vesna, „ali to bi mi zvučalo čudnovato. Naime, sve te male umiljenice kao ‘medenko’, ‘šečerko’, dečje pesmice i slagalice ne umem izreći na nemačkom, jednostavno ne zvuče dobro. Te reči same izlaze na srpskom! Ponekad pomislim da bi bilo pametnije sa Aleksandrom razgovarati na nemačkom kako bi kasnije u školi imao bolje šanse.“ „U pravu si“, reče Elke, „Aleksandar može srpski da nauči na godišnjem odmoru ili u srpskoj dopunskoj školi. Nemački jezik je jezik koji je ovde prvenstveno bitan!“

Elke i jeste i nije u pravu. Za Aleksandrovu budućnost od velike je važnosti da barata sigurno nemačkim jezikom, ali je od toga još važnije da deca imaju roditelje koji ih pomno slušaju i s njima tečno, maštovito, raznoliko, mnogo i rado razgovaraju. Vesni srpski predstavlja jezik njenog srca, jezik na kome sanja, peva, psuje i to srce treba za Aleksandra biti širom otvoreno. Za nju i njenog supruga Bobu nema dileme: u kući se govori srpski!

U Nemačkoj sva deca koja su napunila treću godinu imaju pravo na obdanište. Tako će ga i Aleksandar sa tri godine početi pohađati. Jedno je sigurno: svako dete je u stanju da perfektno nauči drugi i treći jezik samo ako mu je dovoljno izloženo i ako mu porodica i okolina ukazuju na to da je i taj drugi i eventualno treći jezik važan i lep. Deca se u pravilu na kraju prve obdanišne godine umeju sporazumovati na nemačkom.

Jedan, dva, tri jezika – deca višejezični genijalci

Jezik porekla kao porodični jezik? Vesna, Bobo i Aleksandar čvrsto su odlučili o kućnom jeziku. Njihova komšinica Svetlana odlučila je drugačije: njen će dvogodišnji sin Saša isključivo odrastati na nemačkom. Svetlana je došla u Nemačku kao dete i nemački govori odlično. Njen suprug je Nemačkin i sa njim razgovara nemački – zašto onda sa Sašom da priča na ruskom? To bi joj zvučalo kao tajni jezik koji Sašin otac ne razume. Nataša, Svetlanina ruska drugarica, njenu odluku ne razume i često joj dobaci: „Saša bi u toj dobi mogao tako jednostavno govoriti na oba jezika, zašto mu tu šansu uskraćuješ?“ Pritom joj daje primer svoga sina Alekseja, koji odrasta trojezično: otac s njim razgovara turski, ona ruski, a u obdaništu je bez ikakvih problema naučio nemački. Sada je već u četvrtom razredu i neke radove na nemačkom piše bolje nego njegovi nemački vršnjaci. Pažnju u ovom slučaju treba usmeriti na jasnu podelu jezičkih uloga: svako isključivo i bez mešanja razgovara sa detetom na svom jeziku: „Mama-ruski“, „Tata-turski“ „Učitelj-nemački“. Usvajanje više jezika igra veoma važnu ulogu u razvoju deteta. Deca posle tzv. „senzibilne faze“, koja traje do 6.-7. godine, neće više moći jednostavno i bezbrižno naučiti novi jezik. U mnogim delovima sveta normalno je da ljudi barataju nekolicinom jezika, kao npr. u Švajcarskoj, gde se govori nemački, francuski i talijanski. Aleksandar i Aleksej doslovce imaju veliku šansu da kroz igru nauče više jezika i pisama. Nevažno je koliko ljudi na svetu barata ovim ili onim jezikom, da li je to „svetski“ jezik kao engleski ili je to jezik s malim brojem govornika kao srpski te kakav status jezik ima u društvu u kome živimo. Kada deca odrastaju u višejezičkoj sredini, jača se govorni centar u mozgu i tako svladavanje drugih stranih jezika postaje jednostavnije. Čini li Vesna grešku ako Aleksandra odgaja isključivo na srpskom? Da li se Svetlana ne identifikuje sa svojim rodnim mestom? Da li Nataša preteruje s toliko jezika?

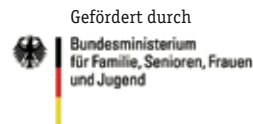
Deca rastu brzo i ponekad je teško prepoznati sve faze njihovog odrastanja. Mi živimo sa decom, učimo ih osnovnim „pravilima igre“ u životu, trudeći se da na njih prenesemo ono najbolje što posedujemo. U ovom savremenom, brzom svetu ponekad je nemoguće postići sve što se od roditelja očekuje. Uopšteno gledano, biti roditelj, nije lako. Ipak, što više ljubavi i roditeljskog truda uložite u detetov odgoj, veće su šanse da ono izraste u osobu koja će čvrsto stajati na zemlji i znati da iskoristi svoje potencijale na najbolji mogući način, pa bilo to na srpskom, nemačkom, ruskom, turskom ili bilo kom drugom jeziku ovoga sveta.

Saveti za podršku deteta u govornom razvoju

- **Jezik se uči kroz govor! Najvažnije je da sa svojim detetom ostajete u kontaktu i s njime komunicirate: televizija, nintendo, playstation ne potiču govor!**
- **Obratite pažnju na njegove izjave, slušajte ga, ponovite izrečeno i dajte mu „nove impulse“: „gaga, da tvoja mala žuta patkica, ona kaže gaga“ ili „jeste bebo, baka je donela mnogo jabuka, sada ćemo praviti džem, mmmnjamnjam“.**
- **Kada korigujete dete učinite to neprimetno u obliku korektivnog fidbeka: umesto „jibe“ ponudite mu ispravnu reč: „Da, to je riba. Ona živi u moru ili u reci!“, a ne prekidom nadolazeće bujice reči ukazivanjem na pogreške**
- **Odgovarajte po mogućnosti strpljivo i razumljivo na pitanja Vašeg deteta**
- **Pevajte mu redovno pesmice, pričajte priče, gledajte slikovnice i čitajte bajke**
- **Idite redovno na preventivne preglede i proverite detetov sluh ako imate osećaj da je učenje maternjeg jezika usporen**
- **Ukoliko Vas jezični razvoj Vašeg deteta zabrinjava, konsultujte dečjeg lekara koji Vas može uputiti na daljnju dijagnostiku i u slučaju potrebe na logopedsku terapiju**

Daljnje informacije o jezično-govornom razvoju deteta i višejezičnosti možete pronaći na sledećim web-stranicama:

www.dbl-ev.de (Deutscher Bundesverband für Logopädie)
www.zweisprachigkeit.net
www.cplol.eu/eng/posters.htm

Gefördert durch
Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend

Herausgeber:

Arbeitskreis
Neue Erziehung e.V.

Autorin:
Dorothee Nolte

Co-Autorin:
Daliborka Ciganović

Gestaltung:
Typoly, Berlin
www.typoly.de

Fotos:
Bernd Böhner
Dirk v. Nayhauß

Druck:
Variograph Druck- &
Vertriebs GmbH

Alle Rechte beim
Arbeitskreis
Neue Erziehung e.V.
Berlin

1. Auflage 2009

Bestellung:
030-259 006 - 41
ane@ane.de
www.ane.de